

Kritický přehled literatury

13.10. 2016

POL181 a BSS104

Kritický přehled literatury (alias dosavadního výzkumu)

- Následuje obvykle po (nebo souběžně s) formulací výzkumných otázek
- Naznačuje **odpovědi dosavadního výzkumu na výzkumnou otázku**
- Tvoří součást práce, ale musí být napsaný tak, aby mohl existovat i jako samostatný text

Cíl

- **Ukažte, že váš výzkumný problém/úkol spočívá na ramenou obrů**

Úkoly kritického zhodnocení literatury

- Jaké názory/přístupy se vyslovují k výzkumné otázce? Jak je ta otázka zatím vyřešena? Existuje v odpovědi shoda?
- Pokud není shoda, jaké jsou odpovědi na naši otázku, v čem se liší, jak jsou zdůvodněny?
- Jaké mají tyto odpovědi silné a slabé stránky?
- Které proudy jsou pro nás nejvhodnější k využití v práci a proč (pokud nějakou píšeme)?

Přístupy k výzkumné otázce

- Někdy jsou etablované, jindy je musíte sami kriticky interpretovat
- Někdy je toho málo na „přístup“ (nové fenomény- př. nové formy mobilizace a jejich efekty), pak si pomáháte tím, co je nejbližší (př. staré formy mobilizace a jejich efekty)
- Základní otázka: v čem se shodují a v čem liší?

Jak přístupy odpovídají na naši otázku?

- Pokud vůbec, tak v 99% špatně studujeme nebo 2. máme špatně formulovanou otázku
- Pokud nějak, pak je potřeba vysvětlit, v čem se shodují a v čem odlišují (nejlepší situace).
- Pokud všichni odpovídají stejně, je slušná šance, že otázka je banální

Jaké mohou být problémy dosavadních odpovědí?

- Zastaralost věcná
- Zastaralost konceptuální
- Ethnocentrismus, Kontext (nesmíme zanedbat)

Jak dobré odpovědi nabízí jednotlivé přístupy?

- Těžká část- dívejte se na problém očima těch přístupů, ne svýma!
- Posuzujte empirickou využitelnost a logickou konzistenci

Který přístup si vybereme?

- Jen výjimečně posuzujeme v celé práci problém z více perspektiv
- Obvykleme vybereme jeden, jasně vysvětlíme kritéria (menší prozkoumanost, sociální relevance, slabiny ostatních)
- Někdy nevybíráme, ale necháme naše data, aby mezi nimi rozsoudila.

Jak psát kritické zhodnocení

- Nejde o to, řadit za sebe argumenty z toho, co si přečtete, je nutné je strukturovat, konstantně mezi nimi posuzovat= **syntéza**
- **Není to výstavka vaší četby!**
- Argumenty přístupů prezentujete nezaujatě
- Váš zkoumaný případ/případy prozatím příliš do argumentace věcně nezapojujte

Výzkum v sociálních vědách II.

13.10. 2016

POL181 a BSS104

Jak problém zkoumáme: výzkumné strategie

- Směrem k logice toho, jakým způsobem konstruujeme naše odpovědi na výzkumné otázky, rozlišuje Blaikie 4 výzkumné strategie:
  - **induktivní**
  - **deduktivní**
  - **retroduktivní**
  - **abduktivní**

Má to odraz v metateoretických přístupech, **pozitivisté jsou induktivisté, realisté využívají dedukci a retrodukci a konstruktivisté abdukci.**

Logika výzkumných strategií

	Induktivní	Deduktivní	Retroduktivní	Abduktivní
CÍL	Vytváření generalizací, teorií	Testování teorií, falzifikace, podpora přeživších teorií	Objevení základních mechanismů, objasňujících pravidelnosti, vytváření teorií	Popis a porozumění sociálnímu světu prostřednictvím motivací aktérů
OD	Shromáždění pozorování (dat)	„Vypůjčené“ či zkonstruované teorie	Zachycení pravidelností	Odhalení motivací, významů a motivů v každodenním životě
	Produkcí generalizací	Produkcí hypotéz	Konstrukce hypotetického modelu	Zpracování interpretací aktérů
K	Využití těchto generalizací při dalším výzkumu	Testování hypotéz porovnáním s daty	Porovnání modelu s realitou (pozorování, experiment)	Produkce teorie, její testování

Byl Sherlock Holmes mistr indukce nebo dedukce?

Induktivní strategie

- Pozitivistická tradice, předpoklad uspořádaného a pozorovatelného univerza. Jen to, co je pozorovatelné, je hodné vědeckého zkoumání.
- **4 základní fáze**
  - Pozorování a záznam faktů, jejich význam a relevance není posuzována.
  - Analýza faktů, jejich srovnání, klasifikace (bez hypotéz)
  - Generalizace jako výsledek analýzy
  - Vystavení generalizací dalšímu testování
- **Kritika**
  - Výzkumník je ovlivněn předchozím výzkumem
  - Adekvátní pozorování není možné bez řídicích konceptů (teorií)
  - Induktivní logika nezajišťuje produkci generalizací
  - Univerzální generalizace není možné zakládat na konečném počtu pozorování
  - Konstatování pravidelností je nutnou –avšak nepostačující- podmínkou k vysvětlení.

Indukce se používá dnes **zcela omezeně**, pokud nejdříve pozorujeme, obvykle aspoň víme, co přesně budeme pozorovat.

Deduktivní strategie

- Metoda vlastní **kritickému racionalismu** (Popper), někdy se nazývá i „**falzifikacionismus**“. Přiznává selektivitu pozorování a jejich interpretaci pozorovatelem, referenční rámce, sumu očekávání atd...
- **6 základních kroků**
  - Explicitní vyjádření počáteční myšlenky, vztahu, hypotézy, souboru hypotéz
  - Dedukce závěru(ů) pomocí dříve přijatých –a doposud nevyvrácených- hypotéz
  - Porovnání závěrů s existujícími teoriemi
  - Test závěrů prostřednictvím sběru dat (pozorování, experiment)
  - Pokud jsou data v rozporu se závěry, teorie je zamítnuta
  - Pokud jsou data v souladu se závěry, teorie je dočasně podpořena (zachována).

Př.deduktivní logiky : **Emile Durkheim a egoistická sebevražednost:**

1. *V každém sociálním útvaru závisí míra sebevražednosti na míře individualismu*
2. *Míra individualismu pozitivně variuje s mírou protestantismu*
3. *Sebevražednost variuje podle míry protestantismu*
4. *Ve Španělsku je protestantismus málo rozšířen*
5. *Míra sebevražednosti ve Španělsku je nízká*
6. *(následně se testuje na datech –ze sčítání lidu-)*

Kritika:

- Pozorování podléhá interpretaci, není přímé, na jeho základě nelze přesvědčivě stanovovat pravidelnosti a vyvracet teorie
- Věda by neměla být striktně logická (umožnění náhodných objevů)
- Důraz na logiku postupu snižuje kreativitu
- Proces falzifikace obsahuje i sociální a psychologické procesy, nejen vědecké.

Retroduktivní strategie

- Výzkumná strategie **vědeckého realismu (transcendentálního realismu, konstruktivismu)**. Předpokládá existenci struktur, které 1. ovlivňují pozorovatelné jevy a 2. samy nemohou být pozorovány. Cílem retroduktivní strategie je dokázat existenci těchto mechanismů.

6 výzkumných kroků retroduktivní strategie

- Aby bylo možné vysvětlit pozorované jevy a události, vědci se musí snažit nalézt struktury a mechanismy, které je ovlivňují
- Tyto mechanismy jsou obvykle nepozorovatelné, je potřeba sestavit model jejich fungování
- Model je sestaven tak, aby umožňoval kauzální vysvětlení
- Model je testován jako hypotetický popis fungování jevů a událostí (empiricky)
- Pokud je testování úspěšné, existuje důvod k přijetí existence předpokládaných mechanismů
- Existence řídicích mechanismů a struktur je dále potvrzována

Př. řídicích mechanismů: pravidla, plány, zvyky sociálních aktérů, struktura společnosti atd.

Příklad: model voliče jako „maximalizátora užitku“ (nepozorujeme přímo), který volí strategicky.

Kritika:

- Vhodnější metoda pro přírodní vědy (chemie, fyzika), koncept „nepozorovatelného“ nelze využívat stejně v PV a SV.

Rozdíl oproti deduktivní strategii: deduktivní metoda testuje vztahy mezi události či proměnnými, používá při vysvětlení deduktivní logiku, retroduktivní strategie pro vysvětlení zavádí důkaz pomocí „mechanismů“.

Abduktivní strategie

- Abstrahování vědeckých výpovědí z výpovědí aktérů o každodennosti, strategie využitelná specificky v sociálních vědách, **interpretativní tradice.**
  - Analýza sociální produkce a reprodukce reality v procesu interakcí aktérů. Specifické vnímání sociální reality.
  - **Základní výzkumné principy:**
    - přístup do sociálního světa je možný prostřednictvím výpovědí aktérů o činnosti a činnosti druhých
    - tyto výpovědi získává vědec v přirozeném jazyce aktérů. Obsahují koncepty, pomocí kterých aktéři strukturují svůj svět, významy těchto konceptů a teorie o tom, jak svět funguje
    - většina každodennosti není reflexivní (je rutinní)
    - Významy jsou konstruovány pouze v případě narušení každodennosti
    - Sociální vědci provádí **popis aktivit a významů a abstrahují kategorie a koncepty, na jejichž základě dochází k porozumění a vysvětlení.**
- Výzkum pomocí abduktivní strategie je konstrukcí konstruktů druhého řádu (vědecké konstrukty) z konstruktů prvního řádu (konstrukt reality).

Kritika:

Nejasná metoda konverze výpovědí o (a z) každodenností do vědeckých teorií.

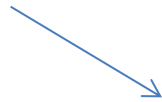
- Výzkumný postup, typický pro deduktivní (a částečně retroduktivní) strategii- dobrá praxe

Schéma výzkumného postupu: jak se odlišuje práce vědce od běžných úvah o politice

Teorie

Hypotézy

Testování hypotéz

Hodnocení hypotéz i teorie

Teorie a koncepty

- Vědec systematicky uvažuje o politice jako o vztazích mezi jednotlivými „politickými elementy“
- Jeho úkolem je popsat/vysvětlit strukturu těchto vztahů
- Obvykle předpokládá, že se tyto elementy nějak ovlivňují (například jeden „způsobuje“ druhý, případně „pokud se jeden nachází v určitém stavu, je větší pravděpodobnost, že ten druhý se bude nacházet ve specifickém stavu“).
- Tyto elementy, části politické reality, vystupují ve výzkumu v podobě **konceptů**.
- Neo-positivistický a realistický přístup zastávají názor, že koncepty a jejich formulace stojí vždy na počátku výzkumu.

Popis předchází vysvětlení: Dobré koncepty dělají dobrou vědní disciplínu

- Koncepty **označují a třídí fenomény.**
- Každý koncept se skládá z **termínu** (nějak se jmenuje), **definice** (alias intenze alias konotace- má nějaké vlastnosti) a **odkazů** (alias extenze alias denotace- něco mu odpovídá v reálném světě)

Příklad

- **Termín:** Etnický konflikt
- **Definice (francouzský výkladový slovník):**
Střetnutí odlišných národnostně-politických zájmů různých národností v mnohonárodnostních státech, které někdy mohou vyústit v ozbrojený konflikt
- **Odkazy:** Hutové a Tutsiové ve Rwandě.

Dobrý koncept by měl být

- **Koherentní** – definice by měla obsahovat atributy, vlastní všem zkoumaným objektům a zároveň by měla koncept umět odlišit od jiných konceptů.
- Příklad: Politická strana jako „dobrovolné sdružení lidí, které usiluje o moc“. Odpovídá entitám, které označujeme jako „politické strany“. Pokud bychom definovali PS jen jako „dobrovolné sdružení“, nedokázali bychom ji odlišit např. od zájmových spolků.

Dobrý koncept by měl být

- **Operacionalizovatelný** – definice by měla být taková, aby ji bylo možné převést do podoby, kdy je možné zjistit, které fenomény jí odpovídají a které ne.
- Příklad: Politická strana jako „dobrovolné sdružení lidí, které usiluje o moc“. Jsme schopni operacionalizovat a empiricky měřit jak „dobrovolnost“, tak „sdružování“, tak i „usilování o moc“.

Dobrý koncept by měl být

Validní – jeho intenze by měla odpovídat
extenzi

Příklad: Politická strana jako „dobrovolné sdružení lidí, které usiluje o moc“. Na základě této definice nepovažujeme např. Ztohoven za politickou stranu, protože neusiluje o politickou moc. Pokud bychom to dělali, koncept by validní nebyl.

Dobrý koncept by měl mít

- **dobrou rezonanci** – neměl by být v kontradikci s již používanými koncepty, měl by být co možná nejvíce srozumitelný, pozor na neologismy!
- Příklad: konceptu, definovanému jako „dobrovolné sdružení lidí, které usiluje o moc“, říkáme „politická strana“, ne „politická ideologie“, protože tak se už jmenuje jiný koncept s jinou definicí.

Dobrý koncept by měl mít

- **co možná největší kontextový rozsah** – v čím více kontextech dává smysl, tím lépe.
- Příklad: „Politická strana“ jako „dobrovolné sdružení lidí, které usiluje o moc“- koncept s takovouto definicí můžeme použít šířeji než definici „dobrovolné sdružení lidí, které v ČR usiluje o moc“.

Dobrý koncept by měl být

- **úsporný**- definovaný pomocí několika málo hlavních atributů, které mají odkazy společné
- Příklad: Politická strana jako „dobrovolné sdružení lidí, které usiluje o moc“. Je definováno pomocí tří hlavních atributů, koncept je úsporný.

Dobrý koncept by měl být

- **analyticky a empiricky užitečný** – měl by být dobrým stavebním kamenem teorií
- Příklad: Politická strana jako „dobrovolné sdružení lidí, které usiluje o moc“. „Politická strana“ se nám jako koncept v politologii hodí- je celá řada teorií, které vysvětlují něco na politických stranách nebo politické strany slouží k tomu, abychom jimi (např. jejich počtem) něco vysvětlili.

Vztah intenze a extenze konceptu: jak poznáme, že něco odpovídá konceptu?

- **Nutné a dostačující podmínky** (jsou naplněny všechny položky definice)
- **Rodinná podobnost** (je naplněn určitý počet položek definice).

Příklad: koncept „podmínky života“

Tab. č. 1 – Příklad konceptu NaDP, který má čtyři nutné podmínky, které jsou dohromady dostatečné.

Základní úroveň (termín)

Název: **Podmínky vzniku života**

(Koncept popisuje podmínky pro vznik života minimálně na buněčné úrovni).

Sekundární úroveň (intenze)

Voda

Další prvky

Energie

Životní prostředí

Operacionalizace (úroveň dat/extenze)

Voda by se měla nacházet za normálního tlaku v rozsahu teplot 0 až 100 °C, hustota by měla být závislá na skupenství, molekula vody bude obsahovat nenulový elektrický náboj.

Atomy uhlíku, vodíku, kyslíku, dusíku, síry, železa...

Energie získaná z radiace, fotochemických procesů (fotosyntéza), minerálů, redukce plynu se přetváří do buněčných energetických systémů (ATP).

Cílem je chránit proti radiaci z vesmíru (na Zemi pomocí magnetického pole) a proti ultrafialovému světlu (pomocí ozonové vrstvy).

Další vlastností je určitá stabilita prostředí.

Koncepty

Empirické („parlament“)

Teoretické („struktura“)

Proces vytváření konceptu:

- **Nejdříve** definice (co ještě je koncept a co už je ne-koncept)
- „Mezikrok“- ne vždy (rozdělení/klasifikace konceptu do kategorií, navzájem se spolu srovnávají jenom identické kategorie)
- **Teprve poté** úvahy o tom, jak koncept „měřit“
- (U některých módních teoretických konceptů se nedodrží korporativismus, evropeizace).

Koncepty: „žebřík abstrakce“

Pokud má koncept zahrnovat mnoho různých případů: je obvykle vymezení dosti obecné (příklad: politická strana)

Pokud je vymezení velmi konkrétní, obvykle lze koncept použít ke generalizování o malém množství případů (příklad: catch-all politická strana)